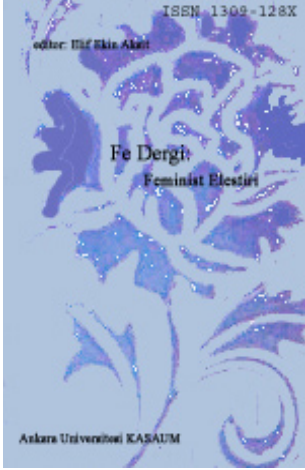

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 8, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Grafik Tasarımda Feminist Yaklaşımlar;
Sheila Levrant De Bretteville ve Woman's Building**
Selma Kozak

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 27 Aralık 2016

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000169

Bu makaleyi alıntılanmak için: Selma Kozak, “Grafik Tasarımda Feminist Yaklaşımlar; Sheila Levrant De Bretteville ve Woman's Building”, *Fe Dergi* 8, no. 2 (2016), 110-124.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/16_9.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Grafik Tasarımda Feminist Yaklaşımlar; Sheila Levrant De Bretteville ve Woman's Building, Women's Graphic Center
Selma Kozak*

Bu makalede ikinci dalga kadın hareketinin ortaya çıkması ve feminizmin yeniden güç kazanmasıyla birlikte 1970'li yıllarda feminist sanat hareketine katılan Sheila Levrant de Bretteville ve kurucularından biri olduğu Woman's Building, burada gerçekleştirilen sanatsal eylemlerin grafik tasarım, kadınların yaratıcı profesyonel yaşamı, sanat çevreleri ve topluma yansımaları anlatılmaya çalışılmıştır.

1970'lerde etkili olan feminist sanatın öncü kadın sanatçılardan biri olan Sheila Levrant de Bretteville başta olmak üzere sanat hayatı boyunca üretim alanı olan feminist sanat ve tasarım faaliyetleri, çalışmaları, Woman's Building, Women Graphic Center, nasıl ortaya çıktıkları ve gelişim süreçlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Sanatçının bir çok çalışması yorumlanıp benimsediği yenilikçi yaklaşımların alana nasıl katkı sağladığı değerlendirilip, grafik tasarım alanında belki de ilk ve en önemli feminist yaklaşımlar olan çalışmalarının önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Sanat, Woman's Building, Sheila Levrant de Bretteville, Grafik Tasarım

Feminist Approaches in Graphic Design; Sheila Levrant De Bretteville and the Woman's Building

In this article is tried to explain Sheila Levrant de Breteville who participated in feminist art movement in 1970s and one of the founders of Woman's Building, reflections to graphic design, creative and professional lifes of women, art circles and society of artistic activities in this here associated with appearance of second-wave women's movement and regain to strenght of feminism.

Moreover, In this study is mentioned in detail being the first place Sheila Levrant de Bretteville, one of the pioneer female artists of feminist art that is effective in 1970s, feminist art and design activities which is production area throughout her professional life, Woman's Building, Women Graphic Center, how they arise and their development processes. Many works of artist were commented and how to contribute to field of innovative approaches adopted was evaluated as well as her work that is first and the most important feminist approaches in the field was laid emphasis on.

Keywords: Feminist Art, Woman's Building, Sheila Levrant de Bretteville, Graphic Design

Giriş

Kadın haklarına ve feminizme dair ilk söz, Fransız Devrimi'ne katılmış devrimci bir kadın olan Olympe de Gouges tarafından söylenmiştir. De Gouges "Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi" adlı metnini bir el broşürü olarak 1791 yılında hazırlamış ve daha sonra fikirlerinden dolayı giyotinle idam edilmiştir. Hemen ardından 1792'de Olympe de Gouges'in etkisiyle İngiliz bir kadın olan Mary Wallstonecraft, "Kadın Haklarını Koruma" adlı kitabını Londra'da yayınlamıştır. Feminizmin tarihine bakıldığında hareketin birinci ve ikinci dalga olarak ayrıldığı görülür. Feminizmin bahsi geçen iki dalgası da temel olarak kadın haklarını desteklese de aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Fransız devriminden sonraki ilk feminist dalga kadınların eşitlik mücadelesi ekseninde oy kullanabilme ve kamusal alana girebilmesi gibi temel insan haklarına ilişkin geniş toplumsal reform talepleri olarak öne çıkmıştır (Donovan, 2014).

* Araştırma görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü

İkinci dalga ise; birinci dalga feminizmin ardından farklı mücadele söylemleri geliştirmiştir. İkinci dalga feminizm, ekonomik, sosyal ve kültürel problemleri kadın bakış açısıyla farklı şekilde irdelemeye odaklanmıştır. Soyut ve genel eşitlik kavramlarının daha ön plana çıktığı görülen bu yeni dönemde, cinsel farklılık tartışmalarına ağırlık verildiği ve bu farklılıkların, erkekler üzerinden belirlenmediğine yönelik bir karşı tavır sergilendi. 1960'ların sonlarında feminizm akımı yeni bir güç olarak kendini göstermeye başlamasıyla birlikte yeni arayışlar içerisinde olan kadın sanatçılar da kendilerini erkeklerden neyin farklı kıldığını araştırmaya başlamışlardır. Feminist akım her dönemde ve etkilediği her alanda bir çok kesim tarafından protesto edilmesine rağmen Almanya, İngiltere ve Amerika'da kalabalık bir kitle tarafından desteklenmiştir (Korkmaz, 2006).

Cinsiyet temelli sorgulamaların çoğaldığı bu dönemlerde bir taraftan da kadınların sanat dünyasında neden yer alamadıklarının sebepleri araştırılıyordu. Bu araştırmalardan en önemlisi ise Linda Nochlin tarafından 1973 yılında yayınlanan "Niçin Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?" adlı makaledir. Sanat çevrelerinde oldukça dikkat çeken bu çalışmada Nochlin, tarihte Manet ve Michaelangelo ayarında büyük kadın sanatçı olmamasının nedeni ise; eğitim ve kurumların, yeteneği ortaya çıkaracak fırsat eşitliğini kadınlara sağlamaması olarak açıklar. Yaratıcılık, yetenek ve deha gibi kavramların sadece erkeklere atfedilmesi fırsat eşitliğinin önüne geçer (Antmen 2008). Bu makale kadınların sanat çalışmalarının desteklenmesine vesile olmuş, böylelikle feminist akıma oldukça hızlı bir ivme kazandırmıştır.

1960'larda güç kazanan feminist akımın tepkisel çıkışı 1970'lerde zirveye çıkmış, feminist kuram yeni bir ivme kazanarak kadınların sanatsal faaliyetlerindeki rolü artırmıştır. İkinci büyük dalga kadın hareketi olan bu dönem; kadınların batı toplumlarında temel bazı haklarını elde etmeleri, modernitenin getirdiği sosyo - kültürel ekonomik dönüşüm ve dinamikler, ikinci dalga kadın hareketini daha çok cinsiyet, dil, söylem ve kavramlar üzerinden dönüştürmeye başlamıştır (Alp, 2014:339). Bu noktada Amerikalı kadın sanatçıların 1960'lı yıllardan başlayarak 1970'lerde zirve yapan feminist dalgaya katkılarını gözden kaçırmamak gerekir. Feminist kuramın güçlenmesi Amerikan grafik tasarım dünyasında da kadın tasarımcıların etki alanlarının artmasıyla sonuçlanmıştır. Kadınların tasarım ve sanattaki etki alanlarını artırmak, sosyal hayattaki rollerini genişletmek, cinsiyetçi yaklaşımlar ve erkek egemen sanat yapısına karşı çıkmak için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1960'larda Amerikan grafik tasarım sahnesinde genç tasarımcı olarak kendine yer edinmeye çalışan Sheila Levrant de Bretteville'in 1970'lerden itibaren özellikle feminist aktivist düşünce ve inanışlarını sanatına yansıtarak önemli başarılar elde ettiği ve Amerikan grafik tasarım tarihindeki yerini aldığı söylenmektedir.

"Feminist düşünce ve aktivizm sayesinde dönüştürme ve değiştirme isteğini öğrendim."

Sheila Levrant de Bretteville

Feminist prensiplere ve aktivizme verdiği önemi bu sözlerle açıklayan sanatçı, Amerika ve özellikle Los Angeles'da Judy Chicago ve Arlene Raven ile birlikte 1970'lerde ki ikinci dalga feminizme katılan ilk kadınlar arasında olması, bu alanda ki ilk çalışmaları gerçekleştirmesi, kadınların sosyal ve profesyonel hayata dahil olmalarına sağladığı katkılardan dolayı feminist grafik tasarımda öncü sanatçılardan bir olarak gösterilir.

1971 yılında Kaliforniya Sanat Enstitüsünde Woman's Design programını ve 1973 yılında Judy Chicago ve Arlene Raven ile birlikte feminist sanat ve tasarımda çok önemli bir yere sahip olduğu düşünülen Woman's Building kurucularında olan sanatçı, kadın grafik tasarımcıları destekleyen, bu anlamda alana büyük katkı sağlayan kadın tasarımcılardan biri olarak görülür.

1980 sonrası tasarım alanını değiştiren sanatçı kamu sanatına (public art) yönelir. Çalışmaları incelendiğinde; sanatçının üretim şekilleri değişse de, yansıttığı temalardan, yenilikçi yaklaşımlarını feminist bakış açısı ve sosyal duyarlılık çerçevesinde bu alanda da devam ettirdiği görülebilir.

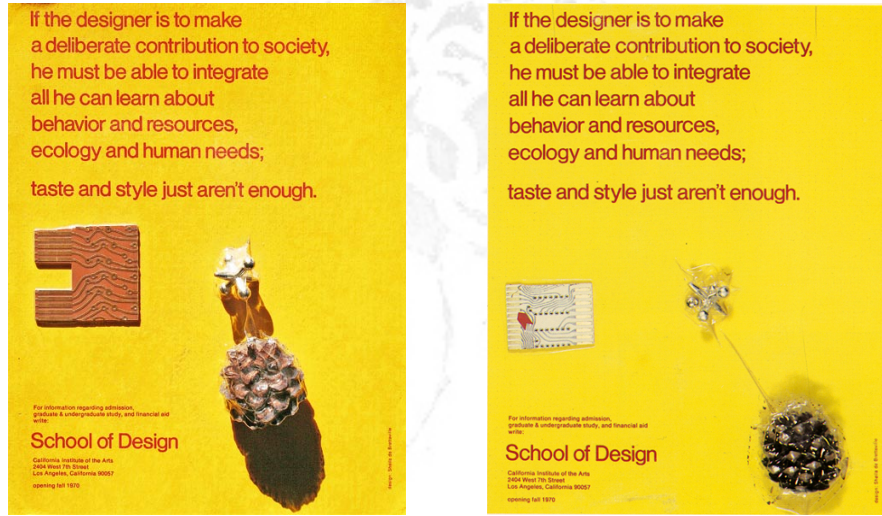
Feminist Tasarımcı Olarak Sheila Levrant de Bretteville

Grafik tasarımcı, sanatçı ve eğitimci olarak feminist sanat ve grafik tasarım tarihinde çok önemli bir yere sahip olduğu düşünülen sanatçının ismi, özellikle grafik tasarım çevresinde, hem tasarım uygulamalarında hem de eğitiminde önemli eğitimci sanatçılarla birlikte anılır. Barnard Koleji sanat tarihinden mezun olduktan sonra Yale Üniversitesi Sanat Okulu (Yale University School of Art) grafik tasarım bölümünde okumaya başlamıştır. Ellen

Lupton'ın (1992) Levrant de Bretteville ile yaptığı bir röportajda, sanatçı grafik tasarıma; üzerinde düşünülerek yapılan işlere olan tutkusu ve insanlarla iletişim açılığını giderebileceği düşüncesiyle yöneldiğini açıklamıştır.

De Bretteville çalışmalarında her zaman feminist prensiplerin önemini, grafik tasarımda kullanıcı katılımını ve çeşitli yerel toplum sorunlarını yansıtmıştır. Kendini kültürel bir işçi olarak tanımlayan sanatçının çalışmaları, toplum temelli olup feminist yaklaşımlar dışında göçmenler ve onların yaşanmışlıklarını aktaran, seslerini duyurmaya çalışan bir kanal niteliğindedir. Goldstein (2011)'e göre Amerikalı bir sanatçı olarak de Bretteville, sanat yapıtlarında göçmen hayatının zorluklarını yansıtan, onları kendi kişisel tarihinde ele alan çalışmalarıyla dikkat çeker.

1970'lerde kadın hareketinin yeniden doğuşuna katılan sanatçı, kurumsal hizmetlere odaklanmanın toplum sanat ilişkisi bağlamında faydasız olduğunu, proaktif uygulamalarla kadınlarla ilgili kültürel değerlerin kamu hayatında daha fazla önemseneceği gerektiğini vurgular. Bununla birlikte, farklı sesleri dinleyen, diğerlerini duymak için fırsatlar yaratan, daha dikkatli ilerleyen tasarımcıların sadece bahsi geçen tasarımın kurumsal alana indirgenmediği değil aynı zamanda etkileşimli yaklaşımın benimsendiği toplum temelli tasarım disiplininin gelişeceğine inanır (Lupton, 1993). 1969' da İtalya'daki tasarım stüdyosu Olivetti'de çalışmayı bırakan ve Amerika'ya geri döndükten sonra 1970 yılında CalArts olarak da bilinen Kaliforniya Sanat Enstitüsü tasarım fakültesinde çalışmaya başlayan Levrant de Bretteville İtalya'da bulunduğu yıllar boyunca Paulo Freire öğretim pedagojisi dersleri almıştır. Öğretimin bilginin yatay bir değişim süreci olduğunu savunan yaklaşım, sanatçıyı CalArts'da bulunduğu süre zarfında öğrencilerin farklı deneyim, beceri ve bilgilerinden faydalanmanın en iyi yolunu araştırmaya sevk etmiş, pek çok yeni sınav yöntemi geliştirmiştir (Berenson & Honeth, 2016).

Resim 1: The CalArts Tasarım Okulu Duyuru Afişi, Sheila Levrant de Bretteville, 1970

İncelenen çalışmalar üzerinden değerlendirildiği ve 1960'lı yıllardan itibaren modernizmin ardından gelen postmodernizmin etkili olmaya başladığı düşünüldüğünde, De Bretteville'in çalışmalarında öngörülü bir bakış açısıyla postmodern grafik tasarımın pedagojik kodlarından yararlandığı söylenebilir. Tasarım seçimlerinde görsel dilin araştırılmasına olanak tanıyan unsurlar kullanıldığı açıkça görülmektedir. Berenson & Honeth, (2016)'e göre De Bretteville öğrencilerin ve tasarımcıların kendi tasarım becerilerini kazanmaları için görsel ve biçimsel becerilere ihtiyaç duydukları gerçeğinden yola çıkarak onları kendi içeriklerini üretmeye, konuşma yeteneklerini güçlendirmeye, kendi deneyimlerini ifade etmeye teşvik etmiştir.

CalArts'da ki ilk yılından sonra "Everywoman Newspaper" için özel bir sayı hazırlayan sanatçı seslerin oluşturduğu eşitlik fikrinden hareketle "bilinçlendirme" (Consciousness-Raising) kavramını temel alan bir sayfa düzeni tasarlamıştır.

Resim 2: Everywoman Newspaper Orta Sayfa, Sheila Levrant de Bretteville, 1970

Tasarım, gazete içerisindeki hiyerarşiye bakılmaksızın her gazeteci için eşit miktarda alan sağlayan farklı iki sayfadan oluşmaktadır. Bu hiyerarşi bozulması aynı zamanda ataerkilliğe bir karşı çıkış yöntemi ve CalArts Tasarım Okulu kadın üyeleri olarak, kadın odaklı bir yayıncılığı güçlendirmek amacıyla oluşturulan özel bir sayıydı.

Resim 3: Everywoman Newspaper Orta Sayfa, Sheila Levrant de Bretteville, 1970

Kaliforniya Sanat Enstitüsü, feminizm bağlamında Amerikan grafik tasarımına etkileri, içinde bulundurduğu tasarım programları, 1970'li yıllardan sonra feminist sanata verdiği destek, oluşturulan tasarım disiplini ve perspektifine bakıldığında feminist sanat tarihi açısından son derece önemli kabul edilmektedir.

1971 yılında CalArts fakültesi üye ve önemli sanatçılarından Judy Chicago ve Miriam Schapiro kadınlar için kadınlar tarafından hazırlanan deneysel sanat anlayışına dayalı, kadın sanat tarihi hakkında kurslar ve dersler veren o zamanlarda ülkedeki ilk kadın sanat öğretimi programı olan Feminist Art Program'ı (FAP), (CalArts, 2008) Sheila de Bretteville ise Woman's Design programını kurmuştur (Love, 2006: 112). Bir yıllık müfredat planlamasıyla açılan FAP, grup bilincini artmaya yönelik tartışmalar, performans gösterileri, feminist edebiyat dersleri ve tasarım kurslarını kapsamaktaydı.

Resim 4: Woman's Design Program, CalArts, 1972

İki yıl devam eden bu süreçte, de Bretteville cinsiyetçi normatif davranışlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye yönelik dersler vermiş aynı zamanda programın görsel materyalleri, medya tasarımı ve yürütülen pek çok proje için görsel kimlik hazırlamıştır (Thomas, 2016). Açılış yılında programa yaklaşık 25 genç kadın tasarımcı katılmış ve ilk proje olarak, programın amacının kadın tasarımcıların kendileri ve baskın erkek sanat çevreleri tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak için 8 Kasım 1971 yılında "Womanhouse" sergi planı hazırlanmıştır. Kadın sanatçıların sanatını ortaya koyarken "kadın deneyiminin önemini keşfetme" fikrini yaymak için Los Angeles' da 17 odalı terk edilmiş bir ev yeniden dönüştürülmüştür (CalArts, 2008). Sanatçıların amacı terk edilmiş bir evin iyileştirme sürecini, incelikli estetik ve kültürel üretim alanı içerisinde ve tarihsel süreçte dönüştürebileceklerini göstermektir.

Womanhouse katalog kapağını tasarlayan de Bretteville'in tasarımda deneysel grafik tasarım, radikal mimari, konsept fotoğraftan yararlanarak bir bütünlük yakaladığı görülebilir.

Resim 5: Womanhouse Katalog Kapağı, Sheila De Bretteville

30 Ocak 1972 yılında açılan ve yaklaşık dört bin kişi tarafından ziyaret edilen Womanhouse sergisi akşamları gerçekleştirilen performans gösterileriyle de büyük beğeni kazanmıştır (CalArts, 2008). Programın çıktıları, de Bretteville'in tasarım ve çalışma alanı içerisindeki erkek ve kadınlar arasındaki katı ayrımı konu alan makalesi ile birlikte British Journal Icographic dergisinin altıncı sayısında yayınlanmıştır. "Bir Kadın Tasarımcının Gözünden Çeşitli Tasarım Halleri" başlıklı makale ayrıca öğrenci yorumları ve onların tipografisi, fotoğraf, belgesel videolarını da içeren görsel çalışmalarını konu edinmektedir. Makale sadece kadın ve erkek üzerinden yürütülen cinsiyet temeli bir eşitlikten değil aynı zamanda birey olarak insan ve birey olarak tasarımcı eşitliği oluşturmak için hem tasarım hem de feminist çalışmaların katkılarını değerlendiren bir bakış açısına sahiptir (Berenson & Honeth, 2016). Feminist pedagojisi içeren ve feminizm çerçevesinden değerlendirildiğinde insanlar üzerindeki etkisi uzun olmasına rağmen Feminist Art Program ve Woman's Design programı nispeten kısa ömürlü projeler olarak kalmıştır (Thomas, 2016).

1972 yılında Womanhouse sergisinin tamamlanmasının ardından CalArts'ın ev sahipliğini yaptığı "West Coast Women Artists" konferansı düzenlenmiştir. İsmine aksine tüm ülkeden çokça katılımcı ağırlayan konferans, 22 Ocak 1972 'de Miriam Schapiro tarafından açılmış, büyük müze sergileri ve galerilerdeki kadınların sanat çalışmaları yine kadın sanatçılar tarafından değerlendirilmiştir (CalArts, 2008). Konferans bitiminden sonra 1973 yılında CalArts'dan ayrılan Judy Chicago Sheila Levrant de Bretteville ve Arlene Raven daha sonraları Woman's Building olarak adlandırılan kadınlar için kurulan ilk bağımsız okul olan Feminist Studio Workshop'u (FSW) kurmuşlardır.

Woman's Building (1973)

1973 yılında kadınların geleneksel eğitim normlarının dışına çıkarak sanatsal bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla kurulan 'Feminist Studio Workshop (FSW)', sanat kadın hareketi ile ilgili faaliyetlerden ayrıştırılmamalı vizyonu ile yola çıkılarak kar amacı gütmeyen, kadın deneyimi temelli sanat anlayışı geliştirmek için kurulan bir eğitim merkezidir. FSW sadece sanat becerilerini değil aynı zamanda kadınların deneyimlerini geliştirmekle birlikte bu deneyimlerini sanat çalışmalarlarıyla birleştirmelerini amaçlamış (Shenk, 2007) ve ilk olarak bu çalışmalar Sheila Levrant de Bretteville'in evinde gerçekleşmiştir.

Resim 6: Sheila Levrant de Bretteville'in evinde gerçekleştirilen Feminist Studio Workshop dersleri, 1973

1973 yılında yeni bir çalışma alanı oluşturma isteğiyle Los Angeles' da terk edilmiş bir binayı atölye alanı olarak kullanmak amacıyla kiralayan kurucular, 1893 yılında Şikago'da gerçekleştirilen "World's Columbian Exposition" Dünya Fuarı (World's Fair) olarak da bilinen ve burada kurulan Woman's Building yapısından esinlenerek okula Woman's Building ismini vermişlerdir. Okul ikinci dalga feminist faaliyetlerin zirveye çıktığı bir dönemde, 28 Kasım 1973 yılında kapılarını açmıştır. (Woman's Building, t.y.)

Resim 7: Woman's Building, 1973

On sekiz yıllık tarihi boyunca Los Angeles' da iki binada faaliyet gösteren okul, ilk olarak CalArts'ın bünyesinde bulunan ve eski Chouinard Sanat Enstitüsü olan binayı kullanmıştır (Triggs, 2006:130). Los Angeles,

Hollanda, Kanada, Meksika ve İsviçre'den yüzlerce kadın çalışmak ve yeni feminist sivilini oluşturmak için FSW'a katılmışlar, ayrıca bina performans grupları, Womanspace Galeri, Sisterhood Kitapevi, Kadın Seyahat Acentaları, Ulusal Kadın Organizasyonu, Kadın Kurtuluş Birliği gibi pek çok organizasyon ve girişime ev sahipliği yapmıştır. (Klein, 2012)

Resim 8: Woman's Building, Eski Chouinard Sanat Enstitüsü Binası, 1973

Woman's Building çok önemli bir kurum ve oluşum olmasına ve hatta kurulduğu yıllarda kadın sanatçı ve tasarımcılara tasarım disiplini öğreten tek okul olmasına rağmen Amerikan feminizmin yükselişi hakkındaki tarihi ve kültürel tartışmalarda daima göz ardı edilmiştir (Triggs, 2006: 129). 1970'lerin başlarında kadınlar için kurulan bu olağanüstü alan ve faaliyetleri hakkında çok fazla çizilip yazılsada, özellikle sanatçı ve tasarımcı olarak kadınların eğitimi ve gelişimine ithaf edilen ilk kültürel ve eğitimsel kurumlardan biri olarak kurulduğu zamandan beri çok az ilgi görüp hak ettiği değeri alamamış bir organizasyon olarak kalmıştır. Woman's Building sadece kadınların sanatsal becerilerini geliştirmek, kadın deneyimine dayalı sanat anlayışı yaymak, feminist sanatı güçlendirmekle yetinen bir okul olmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal olaylar, ırkçılık, ekonomik eşitlik, cinsiyet eşitliği gibi konular üzerinde çalışmalara yoğunlaşmış ve her yaş, ırk, ekonomik grup, yaşam tarzı ve cinsel eğilimden okula katılmak isteyen kadınları destekleyip kendi bünyesinde toplamıştır.

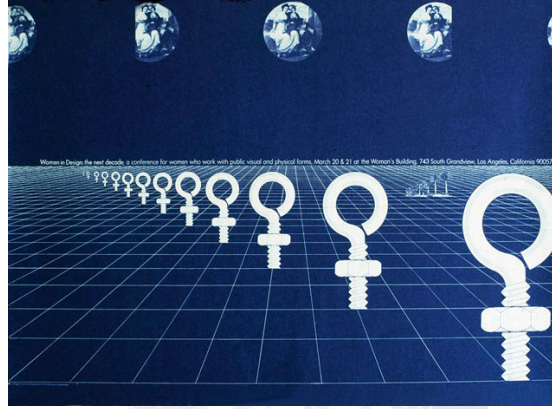

Resim 9: İlk Woman's Building Afişi "Courtesy of The Artist" Sheila Levrant de Bretteville, 1973

O dönemlerde kendi tarzını oluşturan Sheila Levrant de Bretteville'in Woman's Building için tasarladığı afiş (Resim:9) görsel ve imajın hem gelişimi güzel yerleştirilmesiyle oluşturulan hem de sanatçının o dönemlerdeki tasarım anlayışını en iyi gösteren örneklerden biridir. Afişte 1973 yılında kiralanan ilk Woman's Building binasının ön cephesindeki giriş kapısı orta merkezli olmak üzere fotoğraflanmış ve afişin odak noktası olan giriş kapısının üzerine "Woman's Building" ve hemen sol yanına ise "Feminist Studio Workshop" ismi yerleştirilmiştir. De Bretteville okulla ilgili pek çok bilgiyi binanın pencerelerine, kolonlarına ve hatta binanın önünde bulunan ve o anda fotoğraflanan insan figürleri üzerine gelişimi güzel yerleştirmiş, tüm yüzeyi ve fotoğrafta bulunan her bir figürü tasarımın içine dahil ederek görsel bir bütünlük oluşturmuştur.

Çalışmalarında genellikle İtalya'da çalıştığı dönemlerin bir yansıması olarak İtalyan tasarım tarzının açıkça görüldüğü sanatçı genellikle sadelik, duruluk, aşırı basitleştirmelerden kaçınmıştır. De Bretteville'in

tasarım sitili imaj ve yazıların gelişi güzel yan yana yerleştirildiği ve mümkün olduğunca farklı seslere ve estetik rekabete olanak tanınan görsel kuralsızlığın benimsendiği bir yaklaşımla şekillenmiştir (Thomas, 2016). Woman's Building kurucuları yapılan çalışmaların daha büyük kitlelere ulaşması için konferanslar düzenlemeye karar vermişler ve Women in Design (1975), Woman's Words (1975) ve Woman's Culture at Work (1980) gibi pek çok başarılı etkinlik düzenlemişlerdir. Bunlardan en çok bilineni 1975 yılında Sheila Levrant de Bretteville'in öncülüğünde düzenlenen Women in Design'dır. Özellikle kadınlar ve feminizm hareketini desteklemek için düzenlenen etkinliklerin başında gelen konferans için sanatçı o güne kadar tasarlanmış en çarpıcı afişlerden birini tasarlamıştır (Bretteville, 2015).

Resim 10: Women in Design konferans afişi, 'Strength without a fist', Sheila Levrant de Bretteville, 1974

Resim:10'da görülen posterde genellikle kadının görsel temsili olarak kullanılan sembol yerine şekil itibari ile bu sembol ile benzerlik gösteren 'halkalı vida' kullanılmıştır. Çarpıcı bir mesaj verilen posterde kadının nazik yapısı ve topluma empoze edilen 'kadın zayıftır' algısı yerine çok daha güçlü ve sağlam yönünü öne çıkaran bir anlayış benimsenmiştir. De Bretteville'in bu ikonik çalışması feminist sanat ve tasarım dünyasında o güne kadar görülen en güçlü, akılda kalıcı ve etkili sembollerden biri olarak değerlendirilmektedir.

De Bretteville kendisi ile yapılan bir röportajda afiş ile ilgili şunları belirtmiştir; "yayımlandığı dönemde 'halka vida' ile görselleştirilen afiş çok daha tecrübeli bazı tasarımcıları bile şok etmiş ve Massimo Vignelli bile böylesi güçlü kadınların kendisini korkuttuğunu söylemiştir" (Bretteville, 2015). Bugün bile geriye dönüp baktığımızda böylesi etkili görselleştirilen bir afişin güçlü reaksiyonlar ve üretildiği dönem itibari ile farklı kitlelerden farklı tepkiler aldığını düşünmek şaşırtıcı değildir. Afiş yüzlerce kadının fikrini değiştirmek ve dikkatini çekmek konusunda oldukça başarılı olmuştur. Kullanılan 'halka vida' kadın sanat ve tasarım öncülerinin kendi hareketlerinin sembolünü tekrar tekrar hatırlayıp sahiplenmeleri ve yeni jenerasyonlara ilham vermesi amacıyla kolye, anahtarlık ve halka vida olarak ikonografik hale getirilmiştir (Resim:11).

Konferans o zamanlarda bu anlayışla düzenlenen tek konferanstı ve böyle bir organizasyonun devamlılığını sağlamak daha fazla çaba, özveri ve fon gerektiriyordu. O dönemlerde kurucular ve destekçiler Woman's Building'in kirasını ödemek, organizasyonları düzenlemek, fon sağlamak ve aynı zamanda ders vermekle meşgul olduklarından sonraki yıllarda konferansın devamlılığı sağlanamamıştır. (Bretteville, 2015).

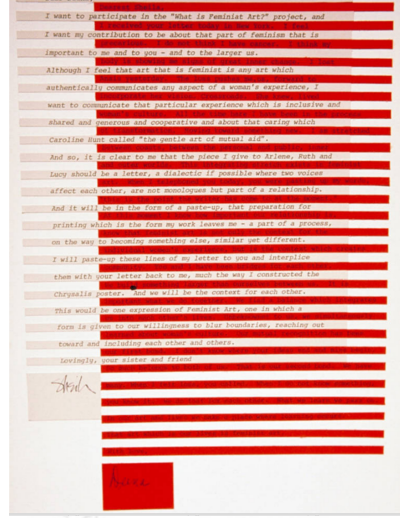
Resim 21: Sheila Levrant de Bretteville'in Women in Design konferansı için tasarladığı ikonik çalışması, Strength without a fist

Woman's Building (WB) kurulduğu dönemlerde kadınlardan oldukça fazla destek görmesine rağmen erkekler tarafından desteklenmenin ötesinde şiddetle karşı çıkmıştır. Hakkında defalarca eleştiriler yazılıp çizilmiş ve hatta bazı Amerikan Temsilciler Meclisi (United States House of Representative) üyeleri tarafından yapılan sanatsal faaliyetler pornografik ölümcül sanat olarak değerlendirilmiştir ((Leeson, 2010).

1975 yılında Chouinard Sanat Enstitüsü binasının satılmasından sonra Woman's Building Los Angeles'da depo bölgesi olarak kullanılan bir alana taşındı. İkinci binanın depo alanında, önceki binadan daha büyük, kullanılacak alanlar dışında üç ayrı boş kat avantajı olduğunu belirten de Bretteville kullanım alanlarına göre binayı yeniden şekillendirme fırsatı bulmuştur. (Triggs, 2006:130) İkinci bina beraberinde pek çok problem getirmesine karşın zaten grafik üzerine dersler veren sanatçı bu dersleri daha geniş alana yayabilme fırsatı yakalar ve böylelikle Women's Graphic Center tekrar şekillendirilir.

Women's Graphic Center (1974)

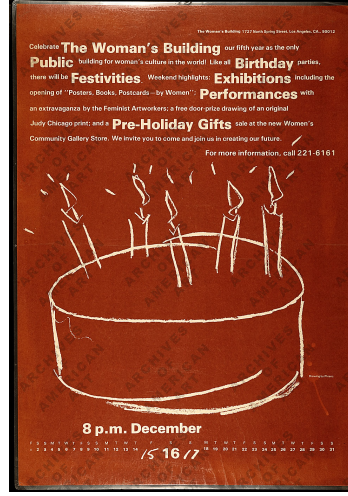
İkinci binada sosyal ve kişisel problemler hakkında grafik tasarımcı ve tipografiler olarak yeteneklerini geliştirmek isteyenlerle iletişim kurmaya devam eden Women's Graphic Center (WGC) grafik tasarım adına o güne kadar kadın sanatçı ve tasarımcılar tarafından kadın sanatçı ve tasarımcılara daha yaratıcı işler ortaya koymaları için adanmış ve onlara kendilerini ifade edebilecekleri alan sunan ezber bozan bir mekan olmuştur. Tasarım çevresinde yeni olanlar ve daha tecrübeli öğrenciler grafik sanatlar, üretim teknikleri ve el yazıları gibi dersleri birlikte alma fırsatı yakalamış buna ilaveten, kadınlara tipografi dersleri, logo tasarımı, kitap tasarımları, baskı teknikleri ve tipo baskı öğretilerek üretim becerilerini ve sosyal değişimin önemli bir aracı olarak daha ileri bir tasarım anlayışı kazanma fırsatı sunulmuştur. Kurulduğundan beri program çeşitli feminist tasarım prensiplerine dayalı daha iyi iletişim anlayışı yaklaşımıyla kadınları güçlendirmeyi amaçlamıştır (Triggs, 2006). De Bretteville'in tasarımda özgürlükçü ve yenilikçi yaklaşımıyla şekillendirilen derslerde, öğrencilerinin kendi deneyimlerini en iyi şekilde çalışmalarına yansıtmaları, yukarıda bahsedilen "bilinçlendirme" (Consciousness-Raising) çalışmasında en önemli parçası ve ikinci dalga feminizmin mottosu olan "kişisel olan politiktir" (personal is political) anlayışının çalışmalara yansıtılması hem sanatçı hem de programa dahil olan herkes için çok önemlidir.

Resim 32: Sheila Levrant de Bretteville'in What is Feminist Art? projesi için tasarladığı kolaj çalışması, 1976-1977

De Bretteville'in ortaya koyduğu her tasarımda farklı tasarım stilini ve fikirlerini çalışmalarına yansıtılabilen ender tasarımcılardan olduğu düşünülmektedir. Resim:12' de görülen 1976 ve 1977 yılları arasında Sheila Levrant de Bretteville ve Deena Metzger arasındaki yazışmaları konu alan 'two letters' adlı kolaj Bretteville tarafından Woman's Building' de gerçekleştirilen proje Feminist Sanat Nedir? (What is feminist art?) sorusunun cevabı olarak tasarlanmıştır. Afişte görülen birinci mektup Metzger' den de Bretteville' e ikinci mektup ise de Bretteville' den Metzger' e gönderilmiştir. Mektuplar satır satır kesilerek tek bir çalışma oluşturulmuştur. Çalışmadaki yazışmalar her iki tasarımcının da feminist sanata bakış açılarını ve süreçte meydana gelen bazı durumları yansıttığından, sanatçı tarafından tasarlanan, feminist grafik tasarım içerisinde değerlendirebileceğimiz bir çalışmadır. Feminist Sanat Nedir? WB'de düzenlenen önemli projelerden biridir. Sanatçılar bu soruya yanıt olarak afişler, performanslar, mektuplar, videolar hazırladılar. Proje soruya açıklık getirmek, insanlara bunu farklı ve beklenmedik şekilde anlatmak için düzenlenmiş ve tüm cevaplar 1977 yılında WB'de sergilenmiştir (Archives of American Art, t.y.).

Women's Graphic Center de Bretteville'in eşitlikçi pedagojik öğretileri ve sosyal değişimin faydaları ile donatılmış bir kamu iletişimi olarak tasarımın işlendiği Marksist yaklaşımlar üzerine inşa edilmiştir. WGC'da de Bretteville ile birlikte CalArts mezunlarından olan pek çok tasarımcı, eğitmen ve destekçi ders vermiş, Helen Alm baskı derslerini, Suzanne Lacy performans derslerini yürütmüştür (Berenson & Honeth, 2016). Ayrıca Frances Butler, Cindy Marsh, Susan King, Sue Maberry, April Greiman, Deborah Sussman ve Judith Hoffberg gibi grafik sanatlar ve tasarım alanında çalışan, prestijli bir yere sahip olan pek çok kadın ve az sayıdaki erkek destekçilerinden olan Simon Toporovsky gibi isimlerde katkı sağlamıştır. (Triggs, 2006: 134)

Resim 43: Woman's Building Beşinci Yıldönümü Afişi, Sheila Levrant de Bretteville, 1978

Sheila Levrant de Bretteville 1978'de kuruluşunun beşinci yıldönümünü kutlama etkinliği düzenleyen Woman's Building yıldönümü için kendine has gelişmiş güzel kullandığı aynı zamanda bir düzen ve bilinçli olarak yerleştirilmiş tipografi anlayışını ortaya koyan bir afişi tasarlamıştır. Tipografi ile birlikte kullandığı görsel; doğum günü pastası, gerçekçi olmaktan çok uzak, klasik anlayıştan daha modern imaj kullanımına geçildiği dönemlerde oldukça yenilikçi bir yaklaşım olarak öne çıktığı görülebilir. Alan üzerinde yapılan çeşitli inceleme ve okumalara dayanarak; de Bretteville'in görüntüyü tipografi ile ustalıkla birleştirme gücünün bu afişte de kendini gösterdiği söylenebilir. Anlatmak istediğini en basit şekilde izleyiciye sunarken güçlü görsel ve tipografik unsurlar yaratmak sanatçının bakış açısını yansıtan kanıt niteliğindedir. WGC'de yukarıda da bahsi geçen derslerin içeriği incelendiğinde; kadınlara, baskı, kitap, kart gibi çeşitli grafik ürünlerini tasarlattırırken grafik iletişim stratejilerinin nasıl analiz edilip kullanılacağıda öğretilmiştir. Bu bağlamda, okulun, kadınları kimlik üzerine bilinçlendiren, güçlü basın açıklamaları ve özel tartışmaların yapıldığı açık bir arenaya dönüştüğü sonucuna varılabilir.

80'li yıllarda WGC eğitim misyonunu genişletmek istemiş ve 1981 yılında Feminist Studio Workshop'un kapanmasıyla birlikte aynı yıl Women's Graphic Center Typesetting and Design profesyonel dizgi sistemi kurulmuştur. Sistem masaüstü yayıncılığın tasarım alanına girdiği dönemlere kadar geçerliliğini korumuş ve eski, kullanılmayan foto-dizgi (photo-typesetting) sistemini dönüştüren bir sistem olmuştur. (OTIS Ben Maltz Gallery, 2012) Sistem aynı zamanda Women's Building'in finansal yapısını güçlendirmek için kurulan kar amacı güden bir girişimdi. Açıldığı dönemlerde tasarım stüdyolarına tam zamanlı hizmet sağlamış, aynı zamanda kurumun multi kültürel yapısını genişletme, kadın sanatçılara profesyonel tasarımcılarla birlikte çalışma fırsatı yakalama, tasarım ve uygulama becerilerini geliştirip hızlandırma olanağı sağlamıştır (Woman's Building, t.y.). Women's Graphic Center kurulduğu andan itibaren bireysel ve işbirlikçi sanatsal üretimin ve de kadınların tasarımcı, sanatçı ve bir kadın olarak seslerini duyurmalarında, güçlendirilmelerinde rol oynayan bir merkez haline gelmiştir. Feminist sanat tarihinde önemli yeri olduğu açıkça görülen Woman's Building içindeki tüm programlarla ve açılan merkezlerle birlikte kapanış tarihi olan 1991 yılına kadar kadınların yaratıcı başarılarının varlığı ve canlılığını temsil eden uluslararası alanda tanınmış bir sembol olarak kabul edilir.

1980'li yıllarda Sheila Levrant de Bretteville tasarıma yönelik ilgisini basılı grafikten kamu sanatına (public art) yöneltmiş ve genellikle insanlar ve onların terk ettiği mekanlar çalışmalarının öznesi olmuştur. De Bretteville'in en çok bilinen ve en ünlü public art çalışmalarından biri 1818- 1891 yıllarında köle olarak doğup özgürlüğünü kazandıktan sonra Los Angeles'da hemşire olarak çalışan, ilk Afrikalı Methodist Episcopal Kilisesi kurucusu, Afrika kökenli Amerikan Bidy Mason'ı konu alan ve 16 Kasım 1989 yılında Bidy Mason günü kutlaması için oluşturulan "Bidy Mason: Time & Place" çalışmasıdır. De Bretteville kölelikten özgürlük ve girişimcilğe uzanan bir hayat yaşayan Bidy Masson'ın Lon Angeles'daki yaşadığı bölgeyi seçip Mason'ın hayat hikayesini anlatan 82 metrelik beton bir duvar hazırlamıştır.

Resim 54: Bidy Mason: Time & Place, Sheila Levrant de Bretteville, 1989

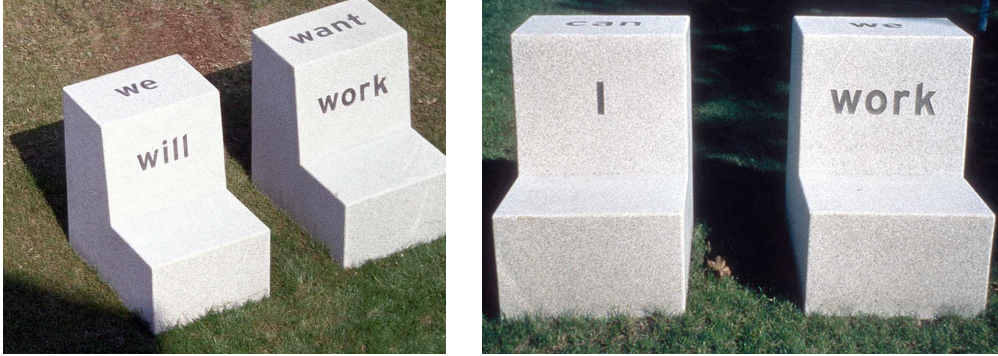
Kapalı otopark olarak kullanılan alan kalabalık Spring caddesinden kolaylıkla görülebileceği için seçilmiş ve oradan geçenlerde 'Bidy Mason buradaydı' düşüncesi oluşturulmak istenmiştir. Sanatçı Bidy Mason'ın toplumu ve kendisini etkileyen cömertliğini, sabrını, ebelik ve girişimci becerilerini duvara yansıtmak için oluşturulan beton panellere Mason'ı temsil eden ve onu anlatan bazı ek objeler yerleştirmiştir. Duvar, Los Angeles'ın büyümesinde ve gelişmesinde önemli rol oynayan Bidy Masson'ın karmaşık hayat hikayesi ile özdeşleşmiştir (Bretteville, 2015).

1995 yılında sanatçı, the Rhode Island Çalışma ve Eğitim Bölümününün (RIDLT) faaliyetleri içinde yer alan bir islahevinin yeniden düzenlenmesinde yer almıştır. RIDLT logosunda ulaşılabilecek ihtiyaçları sağlama fikriyle yola çıkılan ve yıldızlara uzanan bir el vardır. De Bretteville kurumun bu altyapısına dayanarak islahevinin bahçesinde elma formunda ve yıldız kümeleri halinde bir dizi sandalye ve bir de 'Lazy Susan' masası kurarak "Take a break, Out to lunch, Back to work" çalışmasını tasarlamıştır. Elma formu kullanılmaktaki amaç islahevindeki tüm mahkumlara bahçede bulunan elma bahçesini ve bu bahçenin korunması gerektiğini hatırlatmaktır.

Resim 65: Take a break, Out to lunch, Back to work, Lazy Susan Masası, Sheila Levrant de Bretteville, 1995

Tipografinin gücünden oldukça etkili bir şekilde yararlanan sanatçı buraya gelen herkesin iş (work) kelimesinin varlığı ve yokluğu hakkında düşünmesini amaçlamıştır. İş'i (work) sorgulayan kelimeler yukarıdaki her bir odadan farklı bir şekilde okunabilir. Lazy Susan masasına oturan herhangi bir kişi masadaki katmanları hareket ettirerek on bin muhtemel cümle oluşturabilmektedir.

Resim 76: Take a break, Out to lunch, Back to work, Sandalyeler, Sheila Levrant de Bretteville,1995

Ayrıca masaya oturanların görebilmesi için Rhode Island'daki insanların yapmaya ihtiyaç duydukları ya da yaşama hakkı kazanmak için protesto ettikleri, mahrum bırakıldıkları işi elde etmek için birlikte çalıştıkları zamanlar masanın kenarına kazınmıştır (Bretteville, 2015).

Resim 87: Take a break, Out to lunch, Back to work, Sheila Levrant de Bretteville,1995

1970'lerden 80'lere kadar feminist sanat ve basılı grafik tasarımıyla ilgilenen 1980'lerden sonra ilgisini public art'a yönelten de Bretteville, tasarım anlayışı ve felsefesini oluşturan feminist ve aktivist yönünü public art çalışmalarına da yansıtmaktadır.

Sonuç

İkinci dalga feminizm hareketinin etkisiyle birlikte 1970'lerde feminizm hareketine katılan gerek ele aldıkları konular gerekse kullandıkları yöntemler ve cüretkar eylemlerle klasik sanat ve tasarım anlayışını sorgulayan, sanat çevresinin erkek egemen yapısına karşı çıkan, kendilerine biçilen rolleri reddeden Sheila Levrant de Bretteville ve Woman's Building kurucuları kadın sanatçılar, gerçekleştirdikleri çalışmalarla sadece erkek egemen sanat çevresini ve toplumu sarsmakla kalmayıp aynı zamanda feminist sanat bağlamında yeni düşünce biçimlerini, yeni yaklaşımları ve yeni oluşumlara kaynaklık edecek pek çok başarılı girişimin hayata geçmesinde öncülük etmişlerdir.

Sanatçının CalArts'daki yıllarından başlayarak kadınların beceri ve tecrübelerinden yararlanarak onları sosyal ve profesyonel hayata kazandırma çabaları çalışmalarının omurgasını oluşturmuştur. Woman's Building'de yaptığı sarsıcı çalışmalar, grafik tasarımın kadınlar tarafından temsili açısından o güne kadar yapılmış en önemli eylemler olduğunu göstermektedir. De Bretteville'in özverili çalışmaları toplum bilincini geliştirmek adına atılmış oldukça önemli adımlardır.

Woman's Building'in 1973 yılından 1991 yılına kadar varlığını sürdürdüğü on sekiz yıllık tarihi boyunca kurumun felsefesini oluşturan işbirlikçi sanatsal üretimin çoğalıp paylaşılması, kadınların kendi kimliklerini

kazanmaları, birey ve sanatçı olarak kendi güçlerinin farkına varmaları, seslerini duyurmaları için çabalayıp amacına ulaşmış bir kurum olduğu ortadadır.

Tasarımlarında 1970'li yıllardan sonra kendi tarzını oluşturan sanatçının yenilikçi yaklaşımlar denediği ve aynı zamanda yetiştirdiği öğrencilerini de bu anlamda etkilediği görülmektedir. Grafik tasarım alanına yeni bir tasarım anlayışı kazandırmış, dönemi itibari ile erkek egemen bir yapısı olan alanda bir kadın olarak ürün ortaya koyup öğrencilerini bu anlamda teşvik etmiştir. Buradan çıkışla söylenebilir ki; sanatçı alana katkı sağlayan pek çok kadın tasarımcı yetiştirmiş, profesyonel iş hayatına katılımlarına katkı sağlamıştır. İncelenen çalışmaların hemen hemen hepsinin çıkış noktasının sosyal temelli olup, insanları bahsi geçen konular üzerinde düşünmeye iten ve toplumsal bilinç kazandırmayı amaçlayan çalışmalar olduğu söylenebilir. Grafik tasarımda feminizm dinamiklerini açıkça dile getirerek uygulayan tasarımcılardan biri olan sanatçının 1980 sonrası kamu sanatı (public art) çalışmalarını da sosyal duyarlılıkla uygulamaya koyduğu örneklerde açıkça görülür.

Kaynakça

- Alp, Kafiye Özlem. "Feminist Sanatta Beden ve Yabancılaşma." *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, (2014): 338-365.
- AIGA, *Sheila Levrant de Bretteville*. 1 Mart 2004.
<http://www.aiga.org/medalist-sheilalevrantdebretteville/> (26 Şubat, 2016 tarihinde erişilmiştir).
- Archives of American Art, "Woman S Building," 3 Mayıs , 2016.
<http://www.aaa.si.edu/collections/items/woman%20s%20Building>
- Antmen, Ahu. *Sanat-Cinsiyet; Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008).
- Berenson, Izzy ve Sarah Honeth, "Clearing the Haze: Prologue to Postmodern Graphic Design Education through Sheila de Bretteville" *Walker Art Center* 26 Nisan 2016.
<http://blogs.walkerart.org/design/2016/04/26/clearing-the-haze-prologue-to-postmodern-graphic-design-education-through-sheila-de-bretteville-2>
- Bretteville, Sheila Levrant De, " Sheila Levrant de Bretteville on the 40th Anniversary of L.A.'s Women in Design Conference " *AIGA, American Institute of Graphic Arts*, 24 Nisan 2016.
<http://www.aiga.org/international-womens-day-conference-sheila-levrant-de-bretteville/>
- Bretteville, Sheila Levrant De, "Biddy Mason: Time & Place" *SheilaStudio*, 13 Mayıs 2016.
<http://sheilastudio.us/>
- Bretteville, Sheila Levrant De, " Take a break, Out to Lunch, Back to Work" *SheilaStudio*, 25 Nisan 2016. <http://sheilastudio.us/>
- CalArts. " *Guide to the California Institute of the Arts Feminist Art Materials Collection 1971-2007 [bulk 1972-1977]*" (California Institute of the Arts Archive Valencia, California 2008).
- Donovan, Josephine. *Feminist Teori*, (İletişim Yayınları, İstanbul 2014).
- Fields, Jill. "Frontiers in Feminist Art History" *Frontiers* vol. 33, No.2 (2012) :1-21.
- Gerhard, Jane. F "The Dinner Party: Judy Chicago and The Power of Popular Feminism, 1970–2007" *Gender & History* Vol.27 No.1 (2015): 228–229.
- Gerhard, Jane. " Judy Chicago and the Practice of 1970s Feminism" *Feminist Studies* Vol. 37 No.3 (2011): 591–618.
- Goldstein, Abby, "Sheila Levrant de Bretteville" *BOMB Magazine*, 2011.
<http://bombmagazine.org/article/5457/sheila-levrant-de-bretteville>
- Klein, Jennie. "Doin' It in Public Feminism and Art at the Woman's Building." *Frontiers* vol. 33, No. 2 (2012): 129-136.
- Korkmaz, Fatma Deniz. "Eleştiri Kuramı Olarak feminizm ve Sanata Yansımaları: Feminist Sanat." *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, 2006.
- Lampert, Nicolas, "A People's Art History of the United States excerpt: The Woman's Building" *Justseeds, Arst & Politics* 13 Aralık 2013.
<http://justseeds.org/a-peoples-art-history-of-the-united-states-excerpt-the-womans-building/> (Şubat 25, 2016 tarihinde erişilmiştir).
- Leeson, Lynn Hershman. "Women Art Revolution" [Sinema Filmi] (2010).
- Love, Barbara J. *Feminists who Changed America 1963- 1975* (Urbana ve Chicago: University of Illinois Press, 2006).

- Lupton, Ellen, "Reputations: Sheila Levrant de Bretteville: Dirty Design and Fuzzy Theory" (1992), (Röportaj), *Eye Magazine* 12 Nisan 2016 .
- Moravec, Michelle. "Toward a History of Feminism, Art, and Social Movements in the United States." *Frontiers* vol. 33, No. 2 (2012): 22 - 54.
- MK Gallery, " !Women Art Revolution" 23 Nisan 2015.
http://www.mkgallery.org/events/2015_04_23/women_art_revolution/.
- Oppenheimer, Sarah. *Women's Caucus For Art, Honor Awards For Lifetime Achievement In The Visual Arts: Sheila Levrant de Bretteville*, 2016 National Lifetime Achievement Awards, ed. National Museum of Women in the Arts, 14-17. (New York: National Museum of Women in the Arts 2016).
- OTIS Ben Maltz Gallery, "Doin' It in Public: Feminism and Art at the Woman's Building, Guide to the Exhibition" *OTIS College of Art and Design, Los Angeles* (2012):1-58.
- OTIS Gallery, "Woman's Building Image Archive" Otis College of Art And Design 3. Nisan 2016
<http://collections.otis.edu/cdm/search/collection/wb/searchterm/1973/field/year/mode/all/conn/and/order/year!date!title/ad/asc/cosuppress/1>.
- Reckitt, Helena, ve Peggy Phelan. *Art and Feminism*. Phaidon Press, 2012.
- S.O.J., "Hello Sheila!" *Sister of Jam*, 9 Mayıs 2016.
<http://sistersofjam.com/category/hello-sheila/>
- Shenk, Diana L, " Woman's Building A Finding Aid to the Woman's Building Records,1970-1992, in the Archives of American Art" *Washington. D.C: Archives of American Art*, 2007.
- Stanford University, "Sheila Levrant de Bretteville" 2008, *Stanford University Digital Collections* 15 Mart 2016.
<https://lib.stanford.edu/women-art-revolution/sheila-levrant-de-bretteville-2008>.
- Thomas, James, " Sheila Levrant de Bretteville, Miriam Schapiro, Judy Chicago, Arlene Raven, and others , CalArts Women's Design Program; Feminist Studio Workshop & Women's Graphic Center at the Woman's Building" *Radical Pedegogies*, 29 Mart 2016.
- Triggs, Teal. "Where Public Meets Private: The Los Angeles Woman's Building" *Looking Closer Five Critical Writing on Graphic Design* ed. William Drenttel, Steven Heller Michael Bierut, (Canada: Allworth Press, 2006), 129-135.
- Woman's Building. "*The Brief History*" 15 Nisan 2016. <http://www.womansbuilding.org/history.htm>